

Konsekvensbeskrivning för kunskapsstöd Vård- och insatsprogram (VIP) för autism

Nationellt programområde psykisk hälsa

Konsekvensbeskrivning för
Vård- och insatsprogram (VIP) för autism

Nationellt programområde för psykisk hälsa
Kontakt: Kunskapsstyrning-vard@skr.se

Beslutsdatum 2025-11-10 (remissversion)

Datum	Version/beskrivning av förändring
2025-11-10	Nytt kunskapsstöd

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
1. Kort beskrivning av kunskapsstöd Vård- och insatsprogram (VIP) för autism	4
2. Förväntade förändringar jämfört med nuläget	5

Sammanfattning

Vården och stödet till individer med autism varierar stort mellan olika regioner, kommuner och vårdformer (Socialstyrelsen, 2024). Det finns skillnader i tillgången till vård och stöd och på många håll är praxis att villkora insatser med diagnos. En kartläggning från Socialstyrelsen (2024) visar en ökning av andelen individer som får en autismdiagnos.

På gruppnivå har individer med autism en ökad förekomst av psykiatriska tillstånd och suicidalitet, högre skolfrånvaro, sjukskrivningstal, arbetslöshet och mer sociala problem jämfört med andra. Individer med autism får inte heller tillgång till effektiv diagnostik och behandling av samtidiga tillstånd och sjukdomar i samma utsträckning som de flesta andra. I nuläget finns organisatoriska hinder för effektiv vård och stöd, både inom hälso- och sjukvårdens olika delar och mellan huvudmännen.

Vård- och insatsprogrammet för autism samlar och gör innehållet i olika kunskapsmyndigheters befintliga riktlinjer mer lättillgängligt och lättare att omsätta i praktik för personal i berörda utförarverksamheter. Kunskapsstödet innehåller inga övriga åtgärder än de som redan rekommenderas och förväntas därför inte leda till några betydande förändringar i praxis eller organisation. Däremot förväntas kunskapsstödet leda till förbättrad samverkan, stegvisa, behovsanpassade insatser, stärkt delaktighet för individ och närstående och förbättrad uppföljning.

1. Kort beskrivning av kunskapsstöd Vård- och insatsprogram (VIP) för autism

Vård- och insatsprogram (VIP) på området psykisk hälsa tillgängliggör innehållet i nationella riktlinjer och andra kunskapsstöd på en gemensam plats för personal i primärvård, specialiserad vård, förskola, skola och socialtjänst [Nationella vård- och insatsprogram \(vardochinsats.se\)](https://www.vardochinsats.se). Syftet är att insatser ska ges utifrån en helhetssyn och på ett likvärdigt sätt i kommuner och regioner i hela landet.

VIP för autism utgör tillsammans med VIP adhd ett komplement till och en vidareutveckling av Socialstyrelsens nationella riktlinjer för adhd och autism (2024). VIP beskriver hur riktlinjerna bör omsättas praktiskt i olika verksamheter och utgör på det sättet ett stöd för implementering av de nationella riktlinjerna. VIP autism tillgängliggör även riktlinjer från andra kunskapsmyndigheter, till exempel Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM).

Kunskapsstödet riktar sig till personal och beslutsfattare i de utförarverksamheter som har ett uppdrag gentemot målgruppen individer med autism eller autismliknande svårigheter. Det innebär att kunskapsstödet är tillämpligt på alla vårdnivåer och i kommunala verksamheter.

Företrädare för förskola, skola, socialtjänst, primärvård, specialiserad vård, akademi, SPSM och brukarföreningarna Autism Sverige och Attention har deltagit i framtagandet av VIP autism.

2. Förväntade förändringar jämfört med nuläget

Användning av vård- och insatsprogrammet för autism bör leda till att insatser i högre grad är baserade på bästa tillgängliga kunskap, att de ges med en helhetssyn på individens behov och på ett likvärdigt sätt i kommuner och regioner i hela landet.

Rekommendationerna i vård- och insatsprogrammet för autism går i linje med och konkretiserar befintliga riktlinjer från olika kunskapsmyndigheter. Kunskapsstödet innehåller inga övriga åtgärder än de som redan rekommenderas och förväntas därför inte leda till några betydande förändringar i praxis eller organisation.

De förändringar som kan förväntas är att alla berörda utförare kan ta del av samma kunskap om hur stöd och insatser bör utformas. Det förväntas leda till

- förbättrad samordning och samverkan inom och mellan huvudmännen
- att stöd och insatser ges stegvis och dimensioneras utifrån behov
- att främjande och förebyggande insatser tillgängliggörs i högre utsträckning
- ökad tillgång till tidiga insatser utifrån behov
- förbättrade insatser till individer med komplexa behov
- att individens möjlighet till delaktighet och inflytande ökar
- att närståendeperspektivet stärks
- möjlighet till uppföljning via indikatorer.

Samverkan

Målgruppen är beroende av insatser som förutsätter ett nära samarbete mellan flera aktörer inom region och kommun. Vård- och insatsprogrammet samlar och tillgängliggör kunskap för alla berörda utförare på en gemensam plats och beskriver praktiskt och konkret hur insatser bör utformas i respektive verksamhet, och i samverkan.

Det medför att alla aktörer utöver tillgång till en gemensam kunskap får möjlighet till insyn i varandras uppdrag och verksamheter. Det bör leda till bättre bemötande av individer med autism, en gemensam syn på individens behov och en bättre samordning av de insatser som ges av olika aktörer eller i olika delar av vården. Samordning och samverkan är av särskilt stor vikt för en trygg och säker övergång från barn- till vuxensjukvård och för individer med autism och komplexa behov, till exempel samtidig intellektuell funktionsnedsättning, svåra psykiska sjukdomar eller annan komplex problematik som skadligt bruk och beroende. Ökad samverkan bör även medföra ett bättre resursutnyttjande.

Stegvisa insatser

VIP autism går i linje med intentionerna i hälso- och sjukvårdslagen samt den etiska plattformens mål om rättvis och behovsstyrd vård. Kunskapsstödet beskriver en stegvis modell för insatser som utgår från individens symtom, funktion och behov.

Stegvisa insatser som utgår från individens behov bör leda till

- ett bättre resursutnyttjande och att insatserna dimensioneras rätt
- ökad tillgång till stöd och hjälp med utgångspunkt i individens behov, oberoende av diagnos
- ökad tillgång till stöd i tidigare skede i skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård utan att först behöva vänta på en utredning och eventuell diagnos
- att de största resurserna prioriteras för sårbara grupper och de med störst behov.

Tillgängliggörande av insatser

Kunskapsstödet redogör för verksamma insatser och hur de kan tillgängliggöras för målgruppen, till exempel för att förbättra munhälsan, erhålla psykologisk behandling, och få förutsättningar för ökad delaktighet. Det bör leda till att fler får tillgång till effektiva insatser och jämlik vård.

Främjande och förebyggande insatser

Kunskapsstödet konkretiserar främjande och förebyggande insatser i olika verksamheter, till exempel hur bemötande kan anpassas och miljöer tillgängliggöras, så att negativa konsekvenser av autism eller autismliknande svårigheter minskar och att ohälsa förebyggs.

Tidiga insatser

Ökad kunskap om målgruppen och kunskapsbaserade insatser hos berörda aktörer bör leda till att fler får tillgång till effektiv hjälp i ett tidigare skede, oberoende av en eventuell diagnos. Ökad tillgång till effektiva insatser i till exempel primärvård, skola och socialtjänst kan möta behoven och förebygga tilläggsproblematik. Det bör på sikt kunna leda till ett minskat lidande och minskat behov av en autismdiagnos för att få hjälp.

Insatser vid komplexa behov

Kunskapsstödet konkretiserar hur diagnostik, funktionsbedömning, stöd och insatser för individer med komplexa behov bör utformas och samordnas med kontinuitet och långsiktighet. Det bör leda till mer sammanhållen vård och stöd i samverkan.

Individens delaktighet och inflytande

Kunskapsstödet synliggör hur verksamheter kan arbeta med inkludering och delaktighet. Det bör leda till ett för individen ökat inflytande i de insatser som ges.

Närståendeperspektiv

Att involvera närstående är av stor vikt vid autism, men också att närstående ges stöd för egen del. Närståendeperspektivet genomsyrar kunskapsstödet som vägleder både på verksamhetsnivå och i konkreta insatser. Det bör leda till att närstående involveras på ett bättre sätt och att deras situation och behov av stöd uppmärksammas.

Uppföljning genom indikatorer

VIP autism presenterar indikatorer för uppföljning av process- och resultatmått. Det medför ökade möjligheter för verksamheter att följa upp och utvärdera vård och stöd vid autism.